

RESSENYES

CORELL, J. 1999.

Inscripcions romanes d'Ilici, Lucentum, Allon, Dianium i els seus respectius territoris.

València. 411 p. ISBN 84-7642-570-8.

Amb una paciència i capacitat d'obtenció de resultats digna de tot elogi i admiració, continua publicant i comentant les inscripcions del País Valencià l'equip que dirigeix el professor Josep Corell, amb Xavier Gómez Font i Concha Ferragut. La progressió que es va iniciar amb l'edició de les inscripcions de *Saetabis*, i va seguir amb les d'*Edeta* i *Valentia*, troba ara una culminació (que, per sort, no finalitzarà aquí) en el volum que recensionem. El treball és, encara, més acurat que en els volums anteriors (no incloem el text sobre la Safor perquè ha estat refós en aquest de 1999 i no pertany a la sèrie), no només pel que fa al contingut, sinó també pel que fa a l'edició. I això, tractant-se d'un volum d'epigrafia, amb moltes fotos, puntuació diacrítica conflictiva i alguns plànols, és molt especialment d'agrair.

S'estudien aquí, s'editen i es comenten i expliquen (vet aquí un complement ideal d'allò que publica el CIL II², on, per raons de política editorial, no s'hi troba pràcticament cap comentari raonat de cap tipus) més de dues-centes inscripcions llatines, gregues i ibèriques de cronologia (que no llengua) «romana» dels territoris de referència al títol. L'estudi, en general, no negligem res, però volem especialment destacar la tasca d'a-

quest equip amb les desaparegudes (rellevant és la cura i destresa que mostren amb el material manuscrit) i amb les falses i alienes. El catàleg va precedir per un estudi metaepigràfic, d'història de l'epigrafia de la zona, i cada territori l'encapçala una introducció geogràfica i històrica. Cada entrada del catàleg recull la informació d'una manera sistemàtica i ordenada, i aquesta ho inclou tot, des de la descripció material de la peça (quan això és possible), passant per un apartat de variants en relació amb les edicions anteriors i acabant per un comentari complet (diguem des de la perspectiva d'aquelles «ciències de l'antiguitat» el creu global i sistemàtic de les quals sovint oblidem) i una datació raonada i argumentada.

La lectura atenta ens mostra com no deixen de banda els autors cap problema que el text i/o el suport i el context plantegin. Amb especial atenció hem llegit les notícies d'aquelles inscripcions que hem treballat més, encara que no n'hàgim publicat res, les mètriques i les musives. Sobre les primeres, res no podem afegir a allò que comenten els autors. Sobre les segones, ben poc. Especialment interessants són, per nosaltres, les n. 24 (paviment d'*Ilici* conservat al Museu de l'Alcúdia d'Elx), amb noms ibèrics lla-

tinitzats, on potser hauríem agraït un posicionament clar dels autors en relació amb els talls sil·làbics dels noms i dels seus components (més que res per les polèmiques fins ara creades); la n. 46, on potser la identificació de la tipologia de l'habitació i el lloc que hi ocupa la inscripció haurien ajudat a contextualitzar el sentit del text (no es pot comparar amb res funerari perquè és un «paviment de recepció» i té un valor apotropaic i de salutació a qui entra a la casa; d'altra banda, en aquest àmbit interpretatiu, ni text ni arqueologia poden permetre dir-nos si és cristià o no); i, finalment, les tres inscripcions sota el n. 47 (a, b, c), on sí que tenim un retret seriós a fer als autors: ens han trepitjat un article que teníem en esbós sobre les inscripcions gregues de la dita «sinagoga» d'Elx, que, com ells demostren a la perfecció a través de l'anàlisi dels texts (en aquest cas, l'arqueologia hi ajuda poc), i revisant-ho tot sense creure's la *doctrina recepta*, no és una sinagoga, sinó una basílica paleocristiana, on tot el paviment, amb la seva iconografia i els textos que l'acompanyen, forma una unitat, un tot que cal explicar com a tal, i no per parts. La clau de l'explicació, al nostre entendre, és

el text 47c, on es relaciona a la perfecció text i iconografia i on es posa de manifest que som davant d'una metàfora pavimental musical de l'església com a nova «nau de l'estat», amb tots els seus fidels i governants com a tripulants i timoners. Exemplar, al meu entendre, l'explicació i l'argumentació (i adéu, article!).

El llibre el completen unes conclusions que sistematitzen i analitzen totes les dades de les inscripcions i uns magnífics índexs epigràfics, que ho inclouen tot, i quan diem tot, volem dir tot, inclosos *numeri*, *litterarum formae* i *grammatica quaedam*. Esplèndids i confeccionats amb la cura i destresa a què ens té acostumats aquest equip. No manquen unes taules de concordances entre aquest catàleg i les principals col·leccions del territori estudiat i de referència, globals.

En resum, i perdó pel pleonasma, un estudi convincent en tots els seus punts i paradigmàtic d'allò que hauria de ser una monografia epigràfica. Ens en felicitem.

Joan Gómez Pallarès

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat
i de l'Edat Mitjana

DARDER LISSÓN, M. 1996.

De Nominibus Equorum Circensium. Pars Occidentis.

Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres. 402 p. + XVI làmines.

ISBN 84-922028-0-7.

El treball del que ara donem notícia té, per nosaltres, una mica de simbòlic, en el sentit que és el producte d'una recerca de molts anys, que hem pogut seguir de prop, feta per Marta Darder, en condicions no sempre fàcils i, sovint, allunyada dels circuits habituals de la recerca a casa nostra. D'aquí ve el símbol: és especialment significat i important que una persona que no és, de professió, investigadora, senti el neguit intel·lectual de continuar aprenent i i coneixent sobre un tema, i ho faci sense defallir pel pas del temps i amb uns resultats bons i satisfacto-

ris, com per a merèixer la publicació. I aquest és el cas del llibre de Marta Darder, que té com a primer valor el fet que ens presenta un catàleg, fins ara inexistent, dels noms de cavall de circ del món romà. Estudis sobre els noms d'animals al món antic grecoromà ja en teníem alguns (importants i fins i tot reeditats, com el de Toynbee), però catàleg que presenti tot el material onomàstic conegut (sigui quin sigui el seu suport de transmissió!) i discuteixi el significat de cada nom, a més d'extreure conclusions generals sobre el procediment